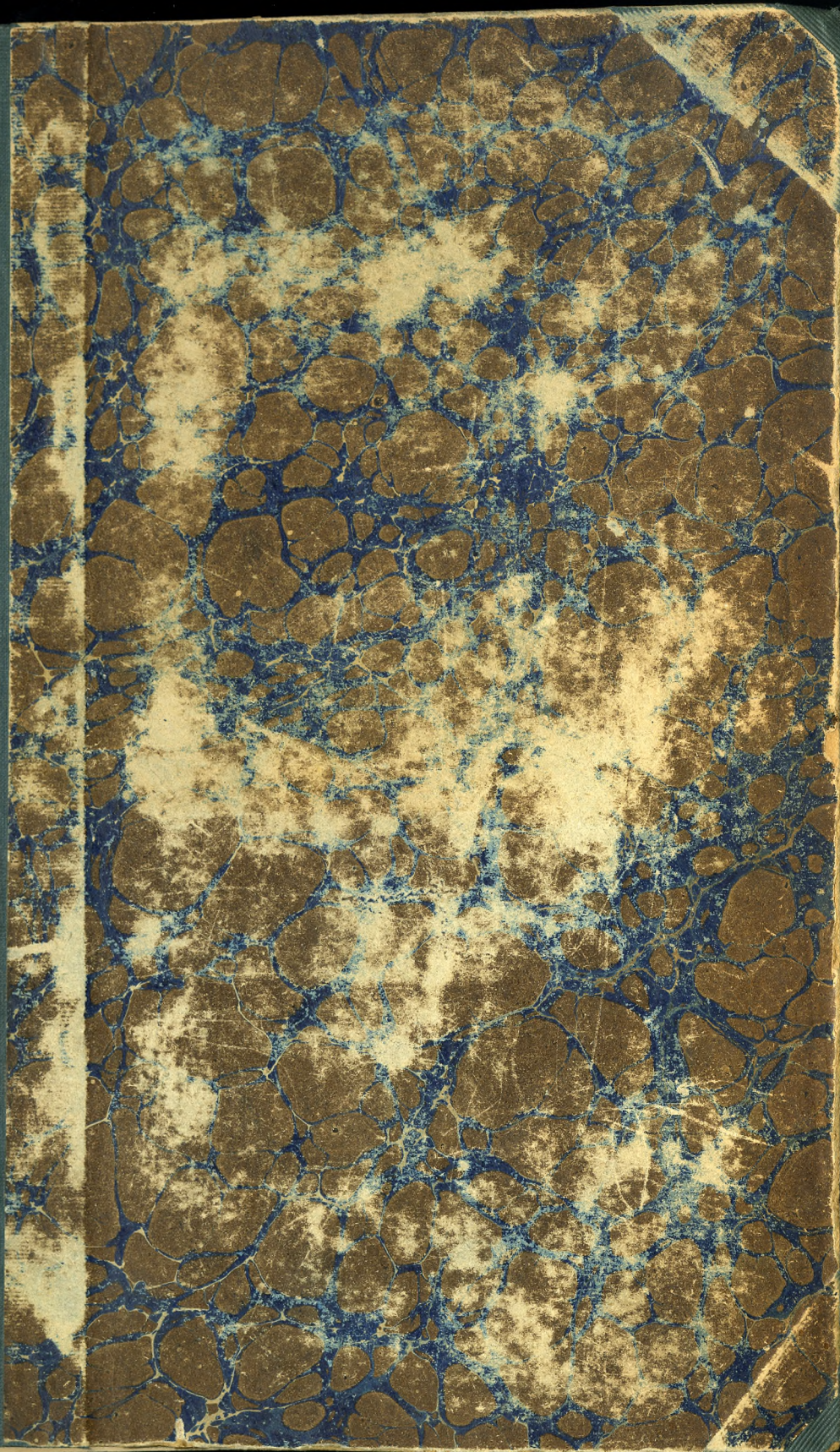

Politikai
röpiratok.

138.

138
1212

AZ ORSZÁGOS

KÖZÉPTANODAI TANÁREGYLET

EMLÉKIRATA

A VALLÁS- ÉS KÖZOKT. M. KIR. MINISTERIUM ÁLTAL KIADOTT

**GYMNASIUMI ÉS LYCEUMI TANSZERVEZETI
JAVASLATOK ÜGYÉBEN.**

~~~~~  
Ára 20 kr.

6

~~~~~  
BUDÁN.
AZ EGYLET TULAJDONA.
1869.

AN ORNAMENTAL

COMPANION TO THE ARTS AND CRAFTS

EMILERIKATA

BY THE REV. J. H. W. ...

...
...
...

...
...
...

AZ ORSZÁGOS

KÖZÉPTANODAI TANÁREGYLET

EMLÉKIRATA

A VALLÁS- ÉS KÖZOKT. M. KIR. MINISTERIUM ÁLTAL KIADOTT

**GYMNASIUMI ÉS LYCEUMI TANSZERVEZETI
JAVASLATOK ÜGYÉBEN.**

BUDÁN.

AZ EGYLET TULAJDONA.

1869.

DE BALLAGI GÉZA.

Budán, a m. kir. egyetemi nyomdából 1869.

Nagyméltóságú Minister Úr!

Az országos középtanodai tanáregylet hűen alapszabályaiban kifejezett céljához, elodázhatlan erkölcsi kötelességének tartotta a Nagyméltóságod által közzétett gymnasiumi és lyceumi tantervi javaslatokhoz hozzászólni, s véleményét habozás nélkül kimondván, emlékiratilag felterjeszteni, azon szilárd meggyőződésben, hogy Nagyméltóságod azt magas figyelmére méltatni kegyes leend.

Míg 1848. a művelt Európa legtöbb államában az összes tanügy reformja folyvást sürgetőleg kívántatott és sok helyütt eszközöltetett is, addig nálunk a régiben maradt minden; a kor parancsoló szózata nem hatott hatásáink füléhez, vagy ha igen, meg nem hallgattatott. Nagyméltóságodnak, mint első független felelős magyar Cultus-ministernek az oktatásügy emelésére és tanügyünk reformálására tett nagy horderejű intézkedései a csakhamar bekövetkező viszontagságteljes idő áldozatai lettek. A csatazaj közt elnémultak a Múzsák s a tanintézetek ajtai csukva voltak. A függetlenségi harc után Magyarország egy időre Austria tartományává lön s politikai önállóságával együtt a tanintézetei fölötti rendelkezést is elvesztette. Bárminő káros volt azonban ezen interregnum hazánkra nézve, azt az egyet művelődés-történetünk tanulmányozója soha sem fogja tagadhatni, hogy az ugynevezett Thun-rendszer, helyesebben porosz-rendszer, oltekintve a kárhuzatos germanizálási törekvésektől, tanügyünk felvirágozására nem csekély befolyással volt. A népoktatás nagyobb kiterjedést nyert, új tanítóképezdek állítottak s a régiek szerveztettek; a gymnasiumok egészen új szervezetet kaptak, s a kor igényeinek megfelelőleg, a reáliskolák nálunk is meghonosítottak. Hogy ezen intézkedéseknek nem volt elegendő sikerük, a nemzetnek, a rendszerbe beoltott germanizálási törekvéseknél fogva böven indokolt ellenszenvén kívül, nem csekély oka abban keresendő, hogy hazánkat készület

lenül találták, s valóításukra nem voltak meg a kellő számú szakemberek. Itt is áll a latin közmondás, non datur saltus in natura. Nagyon természetes volt tehát, hogy a Thun-rendszernek kétségtelen hiányai hazánkban hamarabb és nagyobb mérvben voltak tapasztalhatók.

Mindezekhez járult még azon körülmény, hogy a tanrendszer, nehány, idegen tanárok által ellátott államintézetet kivéve, csak papíron maradt, s hogy egyébről ne szóljunk, például az érettségi vizsgálatok által sem éretett s érethetett el azon cél, melyet a tervező a gymnasiumi oktatás elé kitűzött.

E bajnak következményei mindinkább érezhetővé váltak, s midőn 1861-ben hazánk részben visszanyerte a tanintézetei feletti rendelkezést, minden oldalról sürgették a reformot. De fájdalom! a bajon nem hogy segítettek volna, hanem még rosszabbá tették az által, hogy a baj főfészket nem ösmerték fel; a tanszervezetben keresték, pedig a tanerőkben rejtett.

Az 1861-ben ily körülmények közt létre jött tanterv hiányai sokkal ismeretesebbek, hogyses azokat felsorolni kellene, elég az osztálytanítási rendszer behozatalára, a görög nyelv majdnem teljes mellőzésére, a mértani nézlettannak kiküszöbölésére utalnunk, hogy mindenki meggyőződjék a felől, miszerint e tervvel a gymnasium célját, a magasabb általános műveltség megvetését, elérni nem lehetett. Maga e terv, s az azt követő pótintézkedések csak növelték a zavart tanügyünk terén.

Tanügyünknek e szomorú, zilált helyzete nem volt titok Nagyméltóságod előtt, s egyletünk igen jól tudja, hogy azon perctől fogva, melyben Királyunk ő Felségének legmagasabb bizalma Nagyméltóságodat az oktatásügy vezetésével megbízta, ennek orvoslása képezte államférfiai gondjainak s tevékenységének elsejét.

E kitartó munkásságnak eredménye a népoktatási 1868. 38. törvénycikk s az előttünk fekvő gymnasiumi és lyceumi tantervjavaslatok.

Azonban mély sajnálattal kell kijelentenünk, hogy míg az 1868. 38. népiskolai törvényben mindnyájan összes népoktatásügyünk felvirágozásának legbiztosabb alapját s egy szép jövő zálogát találjuk; míg arra az egész művelt világ előtt büszkéek vagyunk: addig a középtanodák, illetőleg gymnasiumok és lyceumok szervezetére vonatkozó javaslat épen leglényegesebb főelveit helyeseknek semmikép sem ösmerhetjük el, miután azok épen a közép-

tanodáknak, az egész művelt világ által elfogadott céljával és feladatával homlokegyenest ellenkeznek, s a legkedvezőbb esetben is csak moddó experimentálással késleltetnék hazai tanügyünk óhajtvá várt felvirágozását.

Az országos középtanodai tanáregylet ugyanis nem tarthatja célszerűnek, hogy a középtanoda, melynek főfeladata a szaktudományok alapos tanulmányozására oly annyira szükséges magasabb általános képzettség megszerzése, ezen feladatán kívül s annak rovására még a külön szakirányokban való képzést is felvegye, s a középtanoda keretébe épen nem tartozó szaktantárgyak felkarolása által a főcél kockáztassa.

Korunk követelményei szerint különösen kétféle középtanodát különböztetünk meg, az ugynevezett gymnasiumokat s reáltanodákat.

Mindkét tanodának célja a magasabb általános műveltség megalapítása, s a főtanodára, vagyis szaktudományokra való előkészítés, csak az eszközökben térnek el; míg ugyanis a gymnasiumokban adandó magasabb általános képzettségnek az ó-classicai műveltségen s a történelmi tanulmányokon kell alapulnia, addig a reáltanodák képzésének alapját inkább a modern műveltség képezi, s a gyakorlati életre számított, túlnyomólag mennyiség-tani és természettudományi képzés, nem keresi fel a történelem fonalán jelen műveltségünk alapját.

E két iránynak különválása történelmileg fejlődött, s habár azoknak éles elválasztása a zsenge ifjukorban káros hatású, mégis e két irányu intézeteknek elkülönzése ma már általánosan elősmert szükség. Így látjuk ezen intézeteket elkülönítve a művelt világ minden nemzeténél, s így látjuk azt Nagyméltóságod által is szándékolva az által, hogy nemcsak a fennálló reáltanodák megtartatnak, hanem újabbak is szerveztetnek államköltségen, s ezen, korunk igényei folytán nem eléggé hangsúlyozható tanintézetek szervezete is, — mint értesülve vagyunk — munkába van véve.

E két irányu középtanodák alsó osztályainak természetesen lehetőleg összhangzatosan kell szervezve lenniök, hogy a kölcsönös átmenetel — mely a pályaválasztásnak nehézsége miatt épen e korban leggyakrabban fordul elő, s mert az ifju nemzedéknek képzése első sorban általános emberi-, s csak azután szakképzés — ne csak lehető legyen, hanem a mennyire az egyes iskolák sajtósága engedi, meg is könnyíttessék.

Ezen elvnek tüzetesebb kivitele az ugynevezett realgymnasiumokra visz, melyek újabb időben több helyen sikerrel lettek életbe léptetve.

Ezeken kívül azonban a két iránynak bárminemű összeolvasztása, vagy az egységes általános képzésnek szakirányu oktatás által való megzavarása, kockáztatja az egésznek sikerét, s elüti a középtanodát, legyen az gymnasium vagy realiskola, tulajdonképeni feladatának teljesítésétől.

Mindenütt, a hol e két irány összekapcsolása megkíséretett, előbb utóbb belátták, hogy az mindkét iránynak kárával történt: így p. Franciaországban is, hol Duruy minister 186 $\frac{3}{4}$ a mesterseges bifurcatiót eltörülvé, a két iránynak természetes elkülönítését elrendelte.

Azonban a reáliránynak, mint külön szakiránynak, felvétele a humanisticus gymnasiumokba nemcsak helytelen, hanem felesleges is, mert nem lehet általában feltenni ifjainkról, hogy midőn az önálló főreáltanodákban jobban és rövidebb idő alatt készülhetnek el, akkor a gymnasiumokban töltsék idejüket nagy részt jövő pályájukra nem elkerülhetlenül szükséges tárgyak tanulásával.

Hogy a tanszabadság elve mellett a gymnasiumokból is mehetnek s fognak átmenni egyesek a műegyetemre, az kétségtelen; de az egyes kivételes esetek nem jogosíthatnak fel soha önálló szakirányok szervezésére, melyekről előre lehet tudni, hogy vagy semmi, vagy csak egy-két hallgatóval fognának birni, a főreáltanodák természetes és hatalmas versenyzése mellett.

Helytelen és jogosulatlan minden más szakiránynak alakítása is, mint az a lyceumi tervben szándékolva van. Eltekintve ugyanis attól, hogy — mint már mondtuk — a középtanoda főcéljának, a szakképzésre elkerülhetlenül szükséges magasabb általános képzésnek sérelme nélkül a szakirányban való nevelést a gymnasium feladatává tenni nem lehet; megdönthetlen axiomaként áll: a) hogy pap, tanár, orvos és jogász egyenlő és azonos magasabb általános képzésre szorulnak, s hogy b) a tulajdonképeni szaktantárgyak csak a főtanodákon, az egyetemeken vannak helyén. A valódi szakbeli jártasságot ennek alapján megadja az élet, s a középtanoda a szaktudomány érdekében eleget tesz az által, hogy felsőbb osztályaiban az egyes tantárgyakat tüzetesebben, rendszeresen tárgyalván, felkölti a hajlamot és előszeretetet egyik vagy másik iránt, s megadja az alapot miudegyikhez.

Ennél fogva sehogy sem a középtanoda keretébe valók a lyceum tervébe felvett következő tantárgyak:

a) a görög- és római régiségtan, melyeknek mint külön tárgynak, a mai álláspontnak megfelelő tanítása annyi történeti és nyelvészeti előismeretet tételez fel, a mennyit egy hat-hét osztályt végzett gymnasistánál feltételezni nem lehet. A görög- és római régiségtan oly annyira szaktanulmány, hogy a művelt külföldön például, még a középtanodákra készülő tanárjelöltektől is annak csak általános és inkább vázlatos ismeretét követelik. A leendő jogászok szaktanulmányára nézve pedig csak igen csekély mérvben volna befolyásuk.

b) „A római történelem terjedelmesen s folytonos tekintettel az állam- és jogviszonyokra“ a mennyiben talán nem akarna külön szaktanulmány lenni, egészen fölösleges, miután az V. és VII. osztályban az ókor történetének keretében úgy is bennfoglaltatik, s ott sem lehet másként helyesen tanítani, mint „folytonos tekintettel az állam- és jogviszonyokra.“ Hogy ha pedig magasabb, tisztán szaktanulmány akarna lenni, akkor határozottan az egyetemre utasítandó.

c) „Az egyház történet tanítása tekintettel az egyház jogra,“ nemcsak hogy mint szaktantárgy a gymnasiumba nem való, hanem még nem is valósítható az egyes vallásfelekezetek sérelme nélkül. Minden tanuló tanulja saját lelkészétől s hittanárától az egyháztörténetet, természetesen felekezeti színezettel, de többet a középtanoda nem tehet, s az abszolút részrehajlatlanság az egyháztörténetnél, mely minden felekezetűeket egyaránt kimélve, csak a szigorú történetet adja elő, az illusio országába tartozik. Különbösen nem csekély nehézség volna alkalmas tanárok találása is.

d) A politikai számtannak a gyakorlati életben közönségesen szükséges tárgyai előadatnak, és eddig is előadattak corollariumként a gymnasiumokban az aránylatok és haladványok tanánál; a mennyiben pedig ezen a határon túllép, már annyira tisztán szaktanulmány, hogy eddig még az egyetemen sem volt általánosan kötelező tantárgy, s azon felül némely részében felsőbb mennyiségteni ismereteket tételez fel.

e) A bölcsészet a tantervben felvett mérvben szintén meghaladja a középtanoda körét. A gymnasiumi általános képzés csak a bölcsészetbe való bevezetést ösmeri feladatának s megelégszik a tapasztalati lélektannal és formai észttannal.

E tekintetben hivatkozhatunk a modern bölcsészet kiváló hazájára Németországra épen úgy mint a szabadelvű Schweizra stb., hol a bölcsészeti tanulmányok a gymnasiumban az említett mértéket meg nem haladják, s mégis több szakférfit mutathatnak fel ez irányban is, mint hazánk. A bölcsészet — legtöbb ága ugyanis a gymnasiumi tanuló szellemi látkörén jóval túlemelkedő dolgokat feszeget, melyeknek felületes tárgyalása épen oly veszélyes, mint a minő lehetetlen annak beható, tüzetes tanítása a gymnasiumokban; nem is említvén azt, hogy a bölcsészet tanulmányozása általában vizsgálati szabadságot tételez fel a tanulmányozó részéről, mit pedig a gymnasiumi tanulónak engedni nem szabad, nem lehet. Hozzá jön még azon körülmény, hogy az állam vagy meghatározza azon bölcsészeti rendszert, mely szerint a gymnasiumokban tanítani lehet, szabad és kell, vagy pedig általános szabadságot enged, a mikor is aztán megtörténhetik, hogy a hány lyceum lesz az országban annyiféle rendszer szerint fogják tanítani.

Melyik e két, — a középtanodára nézve egyaránt káros, — körülmény közül a kisebbik rossz s a tudományosságra nézve kevesebb káros: a rendszerek teljes szabadsága vagy a tanár meggyőződésének bilincsekbe való verése? . . . azt meghatározni itt nem lehet feladatunk; részünkről a külföldre és legjelesebb pedagógusokra hivatkozva csak azt állítjuk, hogy a középtanoda körébe egyedül a bölcsészetbe való bevezetés vehető fel.

f) Még kevesebbé helyeselhető a IX. évfolyamba felvett „világirodalmi remekművek ismertetése.“ Ha ezen tantárgy nem akar más lenni, mint jeles külföldi művek magyar műfordításainak ismertetése, akkor tökéletesen fölösleges, a mennyiben egészen a magyar irodalom tanárának hatáskörébe vág; ha azonban, a mint az a tervezet 8. §. nagyon is tág keretéből kitűnik, ennél több, némileg világirodalom-történet akar lenni, akkor határozottan tévesnek kell azt nyilatkoztatnunk.

Már a nemzeti- és a német irodalom tanításánál gyakran kell fájdalommal tapasztalnunk azon káros felületességet, melyet az ugynevezett irodalom-történet tanulása okoz, midőn egy soha eléggé meg nem róható fonák eljárás mellett az ifjak megszokják ítéletet mondani oly művekről és írókról, melyeket soha nem olvastak, sőt részben felfogni sem képesek. Hogy ezen felületesség, s az általa előidézett elbizakodottság és önhittség ezen világirodalmi remekművek ismertetése által nagy mérvben fokoztatnék, azt első

tekintetre lehet látni. A világirodalom óriásainak csak egyes művei is sokkal terjedelmesebbek, hogysesm azokat egy év alatt 3 heti órában alaposan ismertetni lehetne, hát még annyi nemzetnek és kornak jeleseit mind. Előre lehet látni, hogy ez nem volna egyéb, mint neveknek és címeknek üres emlézése és ítéleteknek könnyelmű utánmondása, melyeknek az ifju kedélyre való káros hatása kézzelfogható, ha meggondoljuk, mily nehezen válik meg az ifju kebel oly véleményektől, melyek egyszer ítéletét praecupálták.

Végül a tervezett ágaztatás által csak elősegítenék azon abnormis helyzet, mely szerint ifjuságunk két harmada a jogi pályára készül; ismerve ugyanis az ifjuság hajlamát, mely a dolog könnyebb végét keresi mindenben, s különösen ismervén a magyar ifjuságnak előszeretétét a jogi pálya iránt, mely szeme előtt rózsás fényben díszlik, egy percig sem lehet kételkedni a fellett, hogy azok az eddiginél még nagyobb számban fognak ezen irányra özőlni, hol a nehezebb tantárgyak vagy hiányzanak, vagy a minimumra vannak szállítva s hol azon felül a heti órák száma a többihez képest csekélyebb.

Midőn a tanáregylet a középtanoda körét így körülírván, a szakirányokban való képzést mellőzendőnek véli, az egész művelt külföld példájára hivatkozik. Hivatkozik pedig teljes joggal; mert habár kétségtelen egyrésztől, hogy semminemű rendszert vagy intézményt változtatlanul átvennünk nem lehet: ugy másrészt bizonyos az is, hogy az emberiséggel együtt fejlődött paedagogiai alapelveket, az emberiség eme történeti közös tulajdonát, ignorálnunk nem szabad, s hogy épen tanügyi reformjainknál kiváló gondot kell fordítanunk az ugynevezett kulturállamok tanügyi viszonyainak tanulmányozására.

Hogy a nemzeti szellemet, hazai viszonyainkat első sorban kell szem előtt tartani s arra folyton tekintettel lenni, az elvitáztatlan; de valamint nem létezik specificus magyar tudományosság és specificus magyar nevelés, ugy nem létezhetik jogosultan specificus magyar tanszervezet, mely mellőzvéen az emberiség tapasztalásain szerzett vívmányokat, ideálok szerint akarjon egészen újat, eredetit teremteni. Azután nem feledhetjük el azt sem, hogy hazánk legkevesebbé bir azon szellemi és anyagi eszközökkel és erőkkel, melyekkel épen a tanügy terén lehetne eredeti eszméket

megkísérteni, s hogy nekünk legkevesebbé van időnk a valódi reformot meddő experimentálások által késleltetni.

A gymnasiumi és lyceumi terveknek alapelvei között nem helyeselheti továbbá a tanári egylet, hogy a középtanodának folyama három, meglehetősen élesen elkülönzött cyclusra van felosztva.

E felosztásban először is feltűnik az, hogy a második rész, az ugynevezett nagy gymnasiumi V. és VI. osztály, minden határozott és indokolt cél nélkül van a két másik cyclus közé helyezve, még pedig oly sajátságosan, hogy míg a kis gymnasiumi 4 osztály mind a humán mind a reál irányt egyenlő mérvben tartalmazza, s míg a lyceumban a reál iránynak külön ágazat van szentelve, addig a középső résznél határozottan ki van mondva, hogy „különös súlyt fordít a classicaival míveltségi alap megvetésére stb.“; azonban elég sajátságos módon, a mennyiben abból épen a görög nyelv, minden classicaival míveltség alapja, van kiszorítva.

Ellenmondás rejlik ezen osztályozásban továbbá azért is, mert míg a kis gymnasiumnál az van mondva, hogy a 4-ik osztályt sikerrel végzett tanuló a reáliskola 4-ik osztályába is egyenesen átléphet; e szerint tehát a reálirányra készülők kilépésére itt van az út, s evvel összhangzólag már a nagy gymnasiumi V. és VI. osztály túlnyomólag humanisticus: addig a lyceumi tervben egyszerre csak ott terem megint a külön reál ág, és célja közt fel van hozva a műegyetemi szak-tanpályára való előkészítés is.

Másik hibája ezen háromtagolásnak az, hogy némely tárgy, p. a történelem és természetrajz ez által háromszor fordul elő, mi határozottan idővesztegetésnek mondható, s azon kívül az ily rövid cyclusok soha sem engednek egyebet, mint száraz compendiumokat adni.

De midezekről eltekintve helytelen az ilyen tagolás paedagogiaulag. Általánosan elősmert igazság az, hogy a középtanodai oktatásnak egységesnek, öszpontosítottnak és fokozatosnak kell lenni. Az egységesség tiltja a középtanodai folyam tagolását, a concentricitás megköveteli, hogy a tárgyak mindig bizonyos főtárgy, mint központ körül csoportosuljanak, s a fokozatosság a tárgyaknak az ifjak felfogásához és készülségéhez mért egymásutánját és módszertani kezelését határozza meg.

Ha mindezen elvek ellenére mégis a tanáregylet elfogadandónak véleményezi a gymnasiumi teljes folyamnak két részre, egy al-

sóra s egy felsőre való osztását, az csak a tényleges viszonyok tekintetbe vételétől függ.

Első sorban szegénységünk lép fel, mely azáltal, hogy nem engedi, miszerint a teljes gymnasiumok és réaliskolák száma nagy mérvben szaporíttassék, kényszerít legalább bizonyos osztályu, töredék intézeteknek felállítására.

Ide járul másodsor a reáltanodák és kereskedelmi iskolák csekély száma, a polgári és ipartanodák hiánya, minél fogva még mindig jelentékeny azoknak száma, kik más iskola hiányában al-gymnasium tanulására vannak szorítva.

Harmadszor azon — nem mindig helyeselhető — szabályok is kényszerítenek, melyek bizonyos életpályához négy gymnasiumi osztály végzését teszik feltétellé, a mint azt p. a leendő néptanítók- az alsóbb rendü bányászok-, a gyógyszerészek- és másoknál látjuk.

Mindezen tényleges viszonyokhoz járul még azon paedagogiai szempont, mely módszertani kezelés szempontjából két szakaszt különböztet meg ugyszólván minden tantárgyra nézve, egy elemi vagy nézeti, s egy rendszerest vagy tudományosat.

Hogy fegyelem és bánásmód szempontjából a felső osztályu tanulók más rendszabályokat igényelnek, az általánosan elismert igazság, de ez még nem igazolja és nem követeli a felső osztályoknak egész elkülönzését lyceumokban.

Általában a lyceumok életbeléptetésének célszerűsége körül még komoly megfontolást igényel azon körülmény is, mely szerint nem igen lehet kilátás, hogy annyi lyceum szerveztessék, mint a mennyi jelenleg a nyolc osztályu főgymnasiumok száma. Már pedig ha a felső osztályu ifjak sokkal csekélyebb számu lyceumokba volnának kénytelenek szorulni, az nem csak a fegyelem, hanem különösen az előmenetel szempontjából is káros volna; mert hogy 100—150 tanulóból álló lyceumi osztályokat a tanár akár kellőleg áttekinthessen és kiösmérhessen, akár elegendő alkalommal kikérdezhesse, — mi pedig itt még mindig szükséges — azt eleve is határozottan lehet tagadni.

A harmadik lényeges pont, melyben a gymnasio-lycealis terv az eddigiektől eltér, az évfolyamoknak egygyel (a kilencedikkel) való megtoldásában áll. Ez ellen szintén meg vannak aggályaink és észrevételeink.

A tervezett 9 éves középtanodák által ugyanis a növendékek jövő életpályájától egy év ragadtatik el, a nélkül, hogy azt ele-

gendőlog indokoltnak találnók. A népnevelési 1868. 38. t. c. 49. §. határozottan kimondja, hogy azon ifjaknak, kik a középtanodába átmennek, 4 évi elemi oktatásban kell részesülniök; tekintve már most azt, hogy az elemi oktatás az idézett törvény értelmében a betöltött 6. életévvel kezdődik, a kilenc éves gymn. bevégeztével az ifju a legkedvezőbb esetben 19. évét betöltötte.

Már ha hozzá adjuk azon évet, melyet a véderőről szóló törvénycikk minden ifjutól megkövetel, s melyet jövő pályájából olveszít, — mert a legtöbb pályánál teljes lehetetlen a katonai kötelesség teljesítése mellett még a tanulmányokat is folytatni — továbbá az egyetemi 3—5 évet, s végre az ugynevezett gyakorlati vagy próbaéveket, melyeket szinte minden pályánál el kell tölteni: azt találjuk, hogy a lehető legkedvezőbb esetben is a fiatal ember 27—28 éves, mikor biztos állásra szert tevén tulajdonképeni életpályáját megkezdheti; mi pedig — tekintve az emberi életkor közeparányát — egy emberélet felénél többet tesz.

Nem változtat ezen lényogesen a gymnasiumi rendtartás és fogyelem ügyében kiadott rendelet I. sz. 6. §. a) pontja, mely már a 9. év betölttével fölvetetni engedi a növendékeket, de természetesen csak olyan képesítés mellett, (b) pont) minőt csak jóra való négy elemi évfolyam elvégzése mellett érhet el a tanuló ifjuság igen csekély része. Csak jobb tehetségü és szerencsés anyagi körülmények között levő ifjak fogják ezen §-nak hasznát vehetni, míg épen azok, kiknél az egy évnél elvesztése nagy áldozatokba kerül, kénytelenek lesznek a 4 évi elemi folyamat elvégezni. A 5-dik évnél hozzá toldása csak akkor találhatna helyeslésre, ha az vagy az elemi osztálytól vétetnék el, vagy pedig még helyesebben előkészítő osztályként szerepelne az egyes gymnasiumoknál, a mint azt péld. Poroszországban találjuk.

De evvel eljöttünk azon ponthoz, hol Nagyméltóságod a kilenc éves gymn. folyamat indokolásánál körlevélben a külföldre hivatkozik; míg mi épen ezen külföldi iskolák adataiból ellenkező következtetéseket vagyunk kénytelenek vonni. Igaz ugyanis, hogy külföldön vannak 9 éves humanisticus középtanodák, de ezeknél a 9 év vagy kevesedik az által, hogy 2 év összevonható, vagy azáltal, hogy a tanulók rendszeren 9. életévük betölttével a gymnasiumba lépnek, vagy az elemi iskolai évek csekélyebb száma által stb., de minden esetben az ifjak betöltött 18-dik évükkel — sőt a jobb tehetségüek korábban is — az egyetembe léphetnek át.

Igy p. Poroszországban a tanulók nem kötelesek az elemi osztályokat elvégezni, hanem bizonyos 2—3 éves előkészítő folyam után betöltött 9. évükkel a 9 éves gymnasiumba lépnek, hol azon kívül szabadságukban áll két (ritka esetekben kétszer két) évnek öszszevonása. A franciaországi 9 éves folyamok 3 évi elemi oktatásra következnak, s ott az első osztály, mint már neve (Classe préparatoire) is mutatja, valóban csakis előkészítő. A jeles belgiumi Athenaeumok csak 7 évesek. A déli német államokban és Schweizban (Zürich és St. Gallen kivételével) az elemi és gymnasiumi évek összege szintén nem több 12 évnél, s a Zürichben és St. Gallenben hozzátoldott fél év az által van egyensúlyozva, hogy az egyetemi folyam félévek szerint számittatik. Végre Lajthán túli szomszédaink szintén 8 év alatt készítik el ifjaikat az egyetemi pályára.

Es csakugyan, ha a középtanoda fenn kifejtett célját tartjuk szem előtt, s nem veszünk fel keretébe oly tantárgyakat, minők a középtanoda jellemével össze nem férnek és sehol a világon abban elő nem fordulnak: akkor a mi gymnasiumaink is az eddigi 8 évvel tökéletesen elérhetik céljukat és feladatukat.

Nagyméltóságod körlevelében fölemlíti még, hogy a tanulók készületlenségéről szóló panaszok főtanodáink jelentéseiben állandókká váltak. Sajnos, hogy úgy van; de Nagyméltóságod megbocsát, ha e panaszoknak orvoslását az évek szaporításában nem találhatjuk. Nem tekintve ugyanis azt, hogy e panaszok így egész általánosságban és határozatlanságban kimondva, jelentőségükből sokat veszítenek, nem lehet belőlük csak sejteni is, mennyiben okozható a tanrendszer, mennyiben a tanárok, mennyiben a módszer hiányossága s mindenek felett az ugynevezett érettségi vizsgálatoknak rossz és laza kezelése; nemis említve az igen gyakori és túlkégyes felmentéseket úgy egyes tantárgyakból mint egész csoportokból.

A tanári egylet meg van győződve, hogy ha az érettségi vizsgálatok helyes elvek szerint, kellő szigorúsággal — igazságos és nem túlzott szigort értünk — tartatnának meg, nem kerülne anynyi képtelen növendék a főtanodákba s azoknak jelentéseiben a panaszok is sokkal csekélyebb mértékre szálanának.

Nyelvi viszonyaink sem lehetnek elegendő ok a kilencedik évnek behozatalára, mert, — mellözve azt, hogy az elemi tanodáknak okvetlenül bekövetkező emelkedése által a nyelvi akadá-

lyok is jelentékenyen apadni fognak, — e bajon a vidékek szükségse szerint segítve van az által, hogy a német nyelv ily helyeken csak a 3-dik osztályban vétetik fel. Mig ellenben épen a nagyrészt hazánk határai felé lakó, nem magyar ajku ifjak mehetnének nagyobb számban a nyolc éves austriai gymnasiumokba, költség és mindenek felett időkimelés szempontjából, mi pedig a nemzeti és hazafias nevelés nem csekély kárával járna.

Nagyméltóságod hivatkozik azon körülményre is, hogy dacára a három éves jogakadémiáknak, a pesti egyetem négy éves jogtanfolyama is számos hallgatóval bir. Azonban e körülmény sem képezhet állításunk ellenében ellenérvet, miután itt meg a következő körülmények veendők figyelembe:

a) A vidékről Pestre jövő joghallgatók nagyobbára vagyonosabb szülők gyermekei, kiknél sem az egy évi különbség, sem annak költségei nem esnek súlyosan a latba azon előnyhöz képest, melyet ők attól várnak, hogy fiok a fővárosban tanul, s négy év alatt legalább alkalma van többet tanulhatni, mint a jogakadémiák három folyamában.

b) Nagy a száma továbbá az olyan joghallgatóknak, kik jövő életpályájok szempontjából vagy hogy jogtudorságra készülhessenek, választják a 4 éves folyamatot.

c) Végre igen számos esetben Pestre csábítja az ifjakat azon körülmény, hogy itt szabadabban élhetnek a mulatságnak, nem kell felelniök, félévi vizsgálatokat kiállaniok, hanem rendszerint három-három semesteri semmittevés után csak a negyedik félévben készülnek az ugynevezett államvizsgálatokra.

De az így felül hozzá toldott év eredménye arányban sem volna azon roppant költségekkel, melyekkel az az államnak, felekezetek- és községeknek, ugy mint a szülőknek járna.

Végre tekintetbe vette a tanári egylet azon körülményt is, hogy ha az elemi tanodák emelkedése folytán a középtanodák jól előkészített növendékeket fognak kapni, ha a középtanodák jelen szervezetének kétségtelen hiányain segítve lesz, ha az egyetembe lépni akarók képessége lelkiösmeretes szigorral fog megvizsgáltatni, s ha tanárképezdek által a szükséges szaktanárok is kellő számban állandanak rendelkezésre; akkor mindazon panaszkok, melyek most az egyetembe lépők készületlenségéről többé vagy kevesbbé indokoltan hangoztatnak. el fognak enyészni, s a középtanoda nyolc évi folyamával is teljesen el fogja érni kitűzött célját.

A tanári egyesület tehát a középtanodai tanfolyam egy évvel való szaporításának szükségét nemcsak nem látja be, hanem azt egyenesen fölöslegesnek találja, a mennyiben az által a tanulók a mostanihoz képest egy évet volnának vesztendőek. Ha azonban ezen kilencedik év előkészítő osztályként csatoltatnék a gymnasiumhoz, úgy hogy a 3-ik elemi osztály végeztével abba átléphetne az ifju, s a gymnasium elvégeztével rendes viszonyok közt általában 18 éves korában az egyetemre átmehetne, az ellen a tanári egyesületnek igen természetesen nem volna ellenvetése.

Ilyen előkészítő osztályként képzelte, elődünk a volt budapesti tanáregyesület is Nagyméltóságodnak átnyújtott emlékiratában a tervezett reálgynasiumok első osztályát, mely éppen azért mellőzte a latin nyelvet s lényegében ugyanazon tantárgyakkal bírt mint a 4. elemi osztály.

Ezen általános elvi különbségeken kívül azonban, a részletes tantervnek igen sok pontjára van a tanári egyesületnek nem egy úgy elméleti, mint tapasztalásból merített észrevétele, melyek közül a leglényegesebbeket Nagyméltóságodnak figyelmébe ajánlani még arra az esetre is bátorodik, ha fennebbi lelkiösmeretes észrevételeinek mellőzésével, s meggyőződése szerint a tanügy mondhatatlan kárával, mégis életbe léptettetnének a tervezett kis és nagy gymnasiumok és a lyceumok 9 éves trifurcalt folyamattal.

Igy sehogy sem nyughatik bele a tanáregyesület a lyceumi tanfolyamnál előforduló rendkívüli óraszámra, mely mellett a tanulóknak öntevékenységről és önképzéséről, nemkülönben a terv által megnevezett szabad tantárgyak tanulásáról, szó sem lehet. A tanári egyesület azon meggyőződésben él, hogy az ifjaknak szellemi és testi kára nélkül hetenként 27 kötelező tanóránál többet felvenni nem lehet; a testgyakorlat természetesen és a szabad tantárgyak nincsenek ideszámítva.

Nem helyeselheti továbbá azon beosztást és módszert, mely szerint a tantervi javaslat a magyar nyelvet és irodalmat az V. osztálytól kezdve taníttatni véli.

A tanári egyesület azon meggyőződésben él, hogy a magyar irodalom tanításával kellő sikert csak akkor érünk el, ha az elméletet és gyakorlatot a lehető legszorosabban összefűzzük, ha a történelmi oktatást nem kezdjük meg előbb, mintsem az ifjak már az irodalom legjelesebb termékeivel részben megismerkedtek.

E szerint szerény véleménye az, hogy valamint a külföldön, úgy nálunk is a különböző írásműnemek, prózaiak és költőiek felváltva fokozatos rendben tárgyalassanak, még pedig oly módon, hogy a kiválógatott remek példányokon tanulják meg abstractio vagy inductio útján az egyes műfajoknak elméletét, kezdve a legegyszerűbb elbeszélő és leíró nemeken, végezve a szónoklaton s a drámán. Minden egyes írásműnemnél említessenek fel azon jelesek, kik azt több vagy kevesebb sikerrel művelték, s ismertessenek meg műveikben, nem pedig betanított itéletekben.

Az így szerzett irodalmi — s részben irodalom-történeti ismeretek egészítsenek ki a legfelső osztályban a magyar nyelv és irodalom rendszeres történetének előadása által, a hol aztán legrégebb nyelvemlékeink is kellő méltatásban részesülnének.

A latin nyelvnek a lyceumban való tantervi és órabeosztása sem felel meg a célnak.

E tantervi beosztás szerint ugyanis leendő jogászaink kevesebbet fognának tanulni és tudni a latin nyelvből mint a mostani 8 éves folyamok mellett, mely eredménynek hiányosságát pedig Nagyméltóságod is kiemelte volt a gymnasiumi tervvel kiadott körlevelében, s épen ezen, a latin nyelvben elért csekély eredménynyel vélte Nagyméltóságod indokolhatónak a görög nyelvnek, nézetünk szerint nem indokolható, kihagyását az V. és VI. osztályból.

Már azon körülmény, hogy a terv szerint egy-egy remek írónak olvasására félévenként 2—2 heti óra van szánva, — mi egy félévben a legkedvezőbb, mondhatjuk soha elő nem forduló esetben, csak 40 órát tesz — eleve megghiúsítja a legszebb szándékot, mert sehogy sem elegendő valamely remekíró szépségeinek és sajtóságainak kellő méltatására.

Hibás azonban a remekíróknak az egyes ágazatokban való beosztása is. Így semmi esetre nem a középtanodába valók Florus, Plinius és Seneca; még kevesbbé lehet belátni, mi okból lettek Florus és Ovidius fastija épen a természettudományi irányba felvéve.

Helytelen a remekírók sorrendje is, mert például Tacitus évkönyvei megelőzik Cicero beszédeit, Plautus megelőzi a könnyebb Terentiust, Horatius satyrai a könnyebb leveleket, s a valamennyi felvett remekmű közt legtöbb elismeretet igénylő Ovidius fastija épen a természettudományi irány első évére jutott!

A remek írók berendezésével tehát semmiképp sem érhetünk egyet.

Nem hangsúlyozhatja elége a tanári egylet a görög nyelvnek az V. és VI. osztálytól kezdve általánosan kötelező tantárgyul való felvételét. Humanisticus tanintézeteink a görög nyelv és irodalom tanítása nélkül mindig félszegek fognak maradni, s minél inkább szükséges, hogy a kor jogosult igényei folytán szaporodó reál irányu tanintézetek mellett a humán képzésnek csarnokai épen fenntartassanak, annál inkább szükséges, hogy azokban összes műveltségünk alapítóinak a helleneknek örökbecsü remekeivel legalább némilog megösmertessük ifjainkat. Elég sajnos, hogy polyglott hazánk viszonyai nem engedik annak előbb, mint az V. osztályban való megkezdését; de későbbre sem lehet halasztanunk, ha csak előre minden siker lehetőségéről lemondani nem akarunk. A görög nyelvnek egy évben hetenként 2 órával való tanítása pedig, a mint az a jogi és természettudományi iránynál tervezve van, arra sem elegendő, hogy az ifjak a görög nyelv hámulatos gazdagságu alak- és szóképzéstanával megösmervedjenek.

A bölcsészetről már fennebb szóltunk, itt csak azon megjegyzést kockáztatjuk, miszerint alig indokolható, hogy a tanterv a leendő jogászoknak nagyobb bölcsészeti előkészületet juttatott osztályrészül mint a leendő papok- és tanároknak, s mi több, épen az erkölcsstanból és szépészetből. A tanári egylet nagy többségének nézete szerint bármily életpályát válasszon is a gymnasiumi növendék egyenlő bölcsészeti képzésre szorul, s az nem lehet több, mint bevezetés a bölcsészettanba a tapasztalati lélektan és formai észtan által.

Másrésről a természettudományok jelen állásánál s azon nagy szerepnél fogva, melyet korunkban a vegytan játszik, a tanári egylet nem tartja elegendőnek, hogy a vegytan csak egyszer, még pedig egy félévben a IV. osztályban forduljon elő.

A mennyiségtani földrajzt illetőleg a tanáregylet nézete az, hogy mint az összes mennyiség- és természettudományi tanulmányok zárköve, a gymnasiumi folyam utolsó évében van tulajdonképeni helyén.

Helytelen továbbá, hogy míg a leendő jogász, nyelvész és pap a lánctörtekről és polygonokról tüzetes ismereteket nyer, addig a nagy természet három országáról és azon anyagokról, melyek a világegyetemet képezik, meg kell elégednie az elemi ismeretekkel.

S végre minő szakirányú képzés az, hol a nyelvészeti és jogi irányban a hangtan, delejesség, villanyosság és láttan heti 4 órában, ellenben a természettudományi iránynál ugyancsak a hangtan, delejesség, villanyosság és hőtan csak heti 3 órában adatik elő?!

Mindezek nyomán igen egyszerű az országos közéletanodai tanáregyletnek összefoglalnia véleményét a gymnasiumi és lyceumi tantervekre vonatkozólag. A tanáregylet ugyanis azoknak életbeléptetését hazai összes tanügyünkre nézve hátrányosnak, sőt károsnak tartja, s tanügyünk érdekének nevében kéri Nagyméltóságot, hogy annak szándékolt életbeléptetésétől elállani méltóztassék.

Egyúttal bátorodik a következőkben röviden összefoglalni azon általános elveket, melyek érvényesítése által véli gymnasiumainkat egy jobb és szebb jövő elé vezethetni. Azon elvek azok, melyek követése által a művelt külföld iskolái felvirágoztak, s melyeknek jogosultsága az emberiség történetében gyökeredzik.

A tanári egylet ugyanis más szak-, ipar- és polgári iskoláktól eltekintve, szükségesnek tartja, hogy legyenek az önálló reáltanodák mellett a magasabb humanisticus műveltség megadására ugynevezett gymnasiumaink, melyeket mindvégig egységeseknek, nyolc évfolyamból állóknak óhajt. Azonban ezen egységes, nyolc éves gymnasiumi folyam tényleges viszonyaink- s didactico-methodicai okoknál fogva felosztandó négy éves alsó- és négy éves felső folyamra, azaz al- és felgymnasiumra, melyeknek egyes osztályai-ban a kötelező tanórák száma a 27-et meg ne haladja. Helyi viszonyokhoz képest, hol önálló reáltanodák és önálló gymnasiumok külön nem létezhetnek, reálgymnasiumok volnának szervezendők.

A mi az algymnasium tervezetét illeti, arra nézve helyesli a tanáregylet a Nagyméltóságod által életbe léptetett ugynevezett kishgymnasiumi tervet, mely helyes tapintattal és szerencsés sikerrel egyesíti a humán és reál irányu ismereteket s a tananyag mennyiségét és beosztását illetőleg is a kellő mértéket eltalálta, a rajz és testgyakorlat kötelező tantárgyul való felvételo által pedig, régen érzett szükségét elégíti ki. Az algymnasiumok terveül tehát a tanáregylet elfogadja a kis gymnasiumok tervezetét a következő három módosítással:

a) Hogy a német nyelv azon intézetekben, hol a tanterv 2.

§-ban említett „a hazában divatozó más nyelv” nem taníttatik, a helyi viszonyokhoz képest már az első osztálytól kezdve hetenként 2 órában taníttathassék.

Az így támadó különbség az ország egyes tanintézteiben nem zavarná lényegesen az átmenetet egyik intézetből a másikba, a mennyiben a német nyelvre bizonyos méltányos elnézési elvet kellene életbe léptetni, s a rajz tanításánál előforduló szabályzatot alkalmazni, mely szerint az abból nyert érdemjegy az általános sorozatra lényeges befolyással nincsen.

Igen természetes, hogy e szerint az elérendő cél a különböző tanintézetekben különböző lesz, s azoknak belügyéhez volna sorozandó. Némileg hasonló eljárás van a lengyel nyelv miatt Porszország poseni gymnasiumaiban, a görög nyelvre nézve.

b) A latin nyelvet illetőleg a III. osztályban olvastassanak: prózai szemelvények főképen Cornelius Neposból, a IV. osztályban pedig Caesar és költői szemelvények Siebelis tirocinium poëticum mintájára.

c) Az egylet mult évi augusztus havában tartott közgyűlési határozatát fenntartva s újólág hangsúlyozva, a IV. osztályban a betűszámtant (algebra) óhajtja felvétetni, még pedig a négy első műveletet egész és tört számokkal és az első foku egyenleteket egy ismeretlen mennyiséggel.

A főgymnasiumban előforduló kötelező tantárgyak volnának: Hittan, magyar nyelv, német nyelv, latin nyelv, görög nyelv, történelem, mennyiségtan, mennyiségtani földrajz, természetrajz, természettan, vegytan, bölcsészet és testgyakorlat; melyeknek tantervi beosztását a tanáregylet következőleg véli eszközölnönek.

a) Hittan.

Hetenként az V. és VI. osztályban 2—2, a VII. és VIII. osztályban 1—1 órában. Tantervi beosztása az illető egyházi hatóságok feladata.

b) Magyar nyelv és irodalom.

V. oszt. Az elbeszélő és leiró prózai és költői műfajok elméleti és gyakorlati ismertetése. Hetenként 3 óra.

VI. oszt. A lantos- és tanköltészet műfajainak elméleti és gyakorlati ismertetése. Hetenként 3 óra.

VII. oszt. A szónoklat és dráma elméleti és gyakorlati ismertetése. Hetenként 3 óra.

VIII. A magyar nyelv és irodalom történetének vázlata, kapcsolatban a művelődés történetével s tekintettel Magyarország oknyomozó történetének előadására. Hetenként 3 óra.

c) Német nyelv.

Hetenként 2—2 órával minden osztályban.

Tantervi beosztása csatlakozhatik a magyaréhoz ott, hol már az 1-ső osztálytól kezdve taníttatik; különben remekírók olvasása a magyar nyelvénél előadott elvek szerint.

d) Latin nyelv.

V. Cicero Cato- és Laeliusa — Ovidiusból szemelvények. Hetenként 5 óra.

VI. Livius és Sallustius — Vergilius. Hetenként 5 óra.

VII. Cicero beszédei, — Vergilius. Hetenként 5 óra.

VIII. Tacitus, Quintilianus X-könyve és Horatius. Hetenként 5 óra.

Minden osztályban hetenként egy órában szóbeli vagy írásbeli irálygyakorlatok.

e) Görög nyelv.

V. Az alaktan a rendhagyó igékig. Hetenként 5 óra.

VI. A rendhagyó igék, a mondatban főbb pontjai. Szemelvények, végül bevezetéképen Homer olvasásához tekintettel az ioni dialectusra is. Hetenként 4 óra.

VII. Xenophon — Homer. Hetenként 4 óra.

VIII. Homer, — Herodot, — Plato Apológiája és Critonja. Hetenként 4 óra.

f) Történet.

V. Ókor.

VI. Középkor. Hetenként 3—3 óra.

VII. Ujkor.

VIII. Magyarország oknyomozó története. Hetenként 4 óra.

g) Mennyiségtani földrajz.

VIII. A mennyiségtani földrajz elemei. Hetenként 2 óra.

h) Mennyiségtan.

V. Algebra: Az előbbieket rövid ismételése után folytatólag hatványozási és gyökfejtési műveletek, másodfoku egyenletek egy ismeretlen mennyiséggel. — Mértauból: Planimetria a szabályos sokszögek és kör területszámításáig. Hetenként 4 óra.

VI. Algebra: Logarithmusok. Az egyenletek tanának kie-

gészítése. Mértanból: a síkm. befejezése, síkháromszög tan. Hetenként 4 óra.

VII. Alg.: Haladványok és ezek alkalmazásai a politikai számtan körébe vágó feladatokra. Mértanból: Stereometria és a síkelemző mértan alapvonalai. (Első- és másodrendű vonalak). Hetenként 3 óra.

VIII. Gömbháromszög tan tekintettel a mennyis. földrajz előadására. Ismétlések. Hetenként 1 óra.

i) Természetráajz.

V. oszt. Ásvány- és növénytan. Hetenként 3 óra.

VI. oszt. Állattan. Hetenként 2 óra.

k) Vegytan.

VI. oszt. Hetenként 2 órában.

l) Természettan.

VII. Erőműtan. A rezgő és hullámzó mozgás törvényei és a hangtan. Hetenként 4 óra.

VIII. Láttan, hőtan, delejesség, villanyosság és légtűnettan. Hetenként 3 óra.

m) Bölcsészett.

VII. Tapasztalati lélektan. Hetenként 2 óra.

VIII. Gyakorlati észtan. Hetenként 2 óra.

n) Testgyakorlat.

V—VIII. Hetenkint 2—2 óra.

A tanórák beosztását mutatja a mellékelt tábla.

Záradékul még bátorkodik a tanári egylet tisztelettel megjegyezni, hogy meggyőződése szerint a tanügyi reformintézkedések mindaddig, míg csak azokat a magasabb egység szelleme át nem lengi, nem fognak célhoz vezetni. Az eddig követett út, mely a gymnasiumokat a lyceumtól és reáliskoláktól elkülönözten tárgyalta, s az ezeket betetőző egyetem és műegyetem reformjaira tekintettel alig, vagy épen nem volt; azon eljárás, mely eddig összefüggés nélküli darabokat készített, melyeknél utólag látni, hogy úgy, a mint vannak, arányos egészszé soha sem állithatók össze, ezen út és eljárás — bátran kimondjuk — célhoz nem vezethet.

Hogy a tanügyi intézkedések valóban üdvösek lehessenek, s meddő experimentálásokkal a drága idő el ne pazaroltassék; a tanári egylet elkerülhetlenül szükségesnek tartja egy valódi szakfér-

fiakból, s minden rendü tanintézetek jelcseiből összeállított tanügyi tanács szervezését, mely mindenekelőtt a tanintézeteknek egybe-vágó gépezetéről, az egyes intézeteknek célja- és feladatáról ké-szitsen általános tervezetet. A részletek kidolgozása ezután a mun-ka könnyebbik része leend. Ilyen részlet munkának vázlata akar lenni a tanári egyletnek fennebb közölt tantervjavasolata.

Hogy pedig az így életbe léptetendő tanterv-reformok tan-ügyünket valóban reformálják és újjá teremtsék, hogy a legszebb eszmék és tervek ne a papíron maradjanak, hanem életet nyerje-nek, arra nézve legelső teendő országos tanárképző intézetnek felállítása, az egyes tanintézetek buzgóságának kifejtetésére el-kerülhetlenül szükséges autonómiaja a tanintézeteknek, s evvel karöltve a tanári állás tekintélyének s a tanárok anyagi helyzeté-nek biztosítása.

Akkor lesznek ügybuzgó és lelkes szaktanárok és tanártes-tületek, s akkor fognak csak tanintézeteink virágozni, ha meg-szüntettetvén a járszalagon való vezetgetés, a főigazgatók és igaz-gatók gyakran nevetséges gyámkodása, s a tanári testület tekin-télyét mélyen sértő túlságos korlátozás a fegyelem és rendtartás ügyében, józan és lehetőleg tágas autonómia adatik az egyes tan-intézetek tanári testületének.

Ezek volnának, miket az országos középtanodai tanáregylet a gymnasium- és lyceumi tantervi javaslatokra vonatkozólag Nagy-méltóságodnak becses figyelmébe kiválóan ajánlani bátorkodik, meglevén győződve arról, hogy Nagyméltóságod ismételt ígéré-téhez képest azokat magas figyelmére méltatni, s épen oly szívesen fogadni fogja, mint a minő tiszta szándékkal, ügyszeretettel és honfiui mély tisztelettel nyújtja ezen emlékiratot

Pesten 1869. március 24. és 25. tartott rendkívüli közgyü-lés határozata folytán

Nagyméltóságodnak

az országos középtanodai tanáregylet.

Dr. BALLAGI GÉZA.

	Osztályok.																
	Hittan.																
	Magyar nyelv.																
	Német nyelv.																
	Latin nyelv.																
	Görög nyelv.																
	Földrajz.																
	Történet.																
	Természetrájz.																
	Vegytan.																
	Természettan.																
	Mennyiségtani földrajz.																
	Mennyiségtan.																
	Bölcsészet.																
	Rajz.																
	Szépirás.																
	Testgyakorlat.																
	Heti órák összege.																
I.	2	3	2	6	—	2	—	2	—	4	—	4	1	2	28		
II.	2	3	2	6	—	2	—	4	—	4	—	4	1	2	28		
III.	2	3	2	5	—	—	2	—	—	3	—	4	—	2	28		
IV.	2	3	2	6	—	2	—	4	2. félévb. 4 1. félévb. 4	3	—	4	—	2	28		
V.	2	3	2	5	5	3	—	—	—	4	—	—	—	2	29		
VI.	2	3	2	5	4	3	2	2	—	4	—	—	—	2	29		
VII.	1	3	2	5	4	3	—	—	4	3	—	2	—	2	29		
VIII.	1	3	2	5	4	4	—	—	3	1	—	2	—	2	29		
Összeg	14	24	16	43	17	6	17	9	6(4)	14(12)	2	26	4	16	2	16	228

